

Wstęp

Rozwój społeczeństwa informacyjnego, postęp technologiczny, nowoczesne metody zarządzania, idea nieograniczonego dostępu do wiedzy, a także do kultury to zaledwie kilka spośród czynników kształtujących wizerunek współczesnych bibliotek naukowych. Świadomość konieczności zmian z nich wynikająca oraz zainteresowanie nimi środowiska bibliotekarzy stały się przyczynkiem do zorganizowania przez Bibliotekę Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi w dniach 12–14 września 2012 r. konferencji pt. „Kreatywność i innowacje w bibliotece naukowej”, podczas której uczestnicy mogli wymienić się doświadczeniami i wskazać przeobrażenia, jakie nastąpiły w bibliotekarstwie naukowym. Konferencja adresowana była do bibliotekarzy pracujących w bibliotekach naukowych, głównie akademickich, ale także do pracowników naukowo-dydaktycznych ośrodków bibliotekoznawczych, którzy prowadząc badania naukowe w zakresie bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, wspierają codzienną pracę bibliotekarzy-praktyków.

Dotychczas w polskiej literaturze przedmiotu dominował temat marketingu w bibliotekach, w szczególności jednego z jego aspektów – promocji. Publikacje poświęcone były działaniom popularyzatorskim bibliotek, w tym dotyczyły metod informowania czytelników o działalności placówki, jej zbiorach i usługach, zaś w mniejszym stopniu skupiały się na perspektywie kreowania nowych usług czy ich wdrażania. Poza kilkoma artykułami w czasopismach fachowych na uwagę w tym kontekście zasługują opracowania: Mai Wojciechowskiej *Zarządzanie zmianami w bibliotece* oraz materiały konferencyjne *Młodzi rzecznikami nowoczesności w bibliotece XXI w. Materiały z III Forum Młodych Bibliotekarzy czy Stare i nowe w bibliotece: współpraca czy konkurencja*¹. Fakt dotychczasowego marginalizowana

¹ Więcej na ten temat czytelnik znajdzie w: Wojciechowska M. (2006), *Zarządzanie zmianami w bibliotece*, Warszawa; Golanowska J., Góra A., Szpunar A. (red.), (2008), *Młodzi rzecznikami nowoczesności w bibliotece XXI w. Materiały z III Forum Młodych Bibliotekarzy*, Szczecin, 11–12 września 2008, Szczecin; Wrocławska M., Jerzyk-Wojtecka J. (red.), (2010), *Stare i nowe w bibliotece: współpraca czy konkurencja. Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: materiały konferencyjne*, Łódź.

zagadnień kreatywności czy innowacji w piśmiennictwie bibliotekoznawczym dał organizatorom konferencji asumpt do dokonania wyboru i opublikowania najciekawszych tekstów z tego zakresu. Ich autorami są zarówno bibliotekarze-praktycy, jak i pracownicy naukowcy z ośrodków bibliotekoznawczych.

Głównym celem niniejszego opracowania o charakterze monograficznym było zaprezentowanie koncepcji innowacyjności i kreatywności polskich bibliotek naukowych. W toku prac naukowego komitetu redakcyjnego wybrane zostały artykuły, które złożyły się na niniejszą książkę, zaś opinie dwóch niezależnych recenzentów zadecydowały o ostatecznej zawartości merytorycznej.

Ścisłe pokrewieństwo tematyczne poszczególnych tekstów narzuciło trójdziałną budowę publikacji – problematyka rozdziałów oscyluje wokół trzech różnych obszarów badawczych.

Rozdział pierwszy „Innowacje: technologie informatyczne i inne nowoczesne rozwiązania w bibliotece naukowej” poświęcono innowacyjnym narzędziom stosowanym w bibliotekarstwie naukowym. Zamieszczone tutaj artykuły w ramach tematu głównego podejmują liczne wątki szczegółowe, począwszy od zdefiniowania podstawowych pojęć, jak innowacje, kultura innowacyjna, zarządzanie innowacyjne, aż po przedstawienie praktycznego podejścia do innowacji czy wyniki badań, które mogą wesprzeć wdrażanie innowacji.

Tekst Edyty Kołodziejczyk wskazuje na konieczność udziału bibliotek w rozwoju wiedzy i innowacji, obecnych we współczesnych społeczeństwach. Autorka zauważa, że do prawidłowego funkcjonowania instytucji konieczna jest odpowiednia kultura organizacyjna, mająca bezpośrednie przełożenie na pojawianie się przejawów działań nowatorskich bądź ich brak. Sugeruje, że to właśnie ludzie, pracownicy i użytkownicy bibliotek, są najcenniejszym kapitałem, tworzącym kulturę innowacyjną każdej organizacji. W artykule znajdziemy liczne odwołania do współcześnie podejmowanych przez ksiąźnice działań marketingowych i organizacyjnych, przebiegających z wykorzystaniem innowacyjnych produktów i procesów.

Grażyna Wilk reprezentuje nieco mniej aprobujące stanowisko wobec unowocześniania działań polskich bibliotek naukowych. Autorka nie zgadza się z bezkrytycznym entuzjazmem wobec wszelkich innowacji, które nierzetelnie przeprowadzone mogą, jej zdaniem, przynieść więcej szkody niż pożytku, a użytkownikom i pracownikom bibliotek przysporzyć trudności,

wymuszając niejako ciągle przystosowywanie się do permanentnych zmian. Uzupełnieniem narracji są przedstawione w formie tabelarycznej wyniki badań sondażowych, będące oceną użyteczności przysposobienia bibliotecznego, dokonaną przez studentów trzech uczelni.

Barbara Barańska-Malinowska przyjrzała się aktualnej sytuacji na rynku polskich e-booków naukowych, w kontekście wykorzystywania ich jako materiałów wspierających proces dydaktyczny uczelni. Autorka zauważa, że mimo iż oferta obcojęzycznych książek elektronicznych jest znacznie bogatsza, to właśnie te napisane w naszym ojczystym języku są bardziej pożądane przez studentów i prawdopodobnie jeszcze przez jakiś czas tak pozostanie. W artykule omówiono inicjatywy wybranych polskich projektów zawiązanych w sieci, zajmujących się gromadzeniem i rozpowszechnianiem publikacji elektronicznych, a także przytoczono wyniki badań sondażowych przeprowadzonych w 15 bibliotekach politechnik, których celem było określenie wielkości zasobów udostępnianych w nich książek elektronicznych.

Rozdział pierwszy zamyka artykuł Grzegorza Czapnika, który przybliża zagadnienie eksploracji danych z systemów bibliotecznych. Jest to tekst tym cenniejszy, iż w polskiej literaturze brakuje tego typu opracowań. Autor uświadamia, jak wielkie znaczenie dla rozwoju innowacyjności usługowej mogą mieć dane pochodzące ze zintegrowanych systemów bibliotecznych, które stanowią źródło wiedzy o czytelniku, jego potrzebach, przyzwyczajeniach, zainteresowaniach.

Rozdział drugi „Kreatywne działania promocyjne w bibliotekach naukowych” przedstawia rozważania skupione wokół tematu marketingu bibliotecznego, który omawiany jest w kontekście inspirujących, nowatorskich pomysłów. Autorzy poszczególnych tekstów zwrócili uwagę na nowoczesne komunikowanie się, a więc proces nawiązania łączności między nadawcą a odbiorcą, innymi słowy – powstawanie interakcji. Ponadto przybliżyli zagadnienie marketingu, a w szczególności promocji bibliotek, opierając się na przykładach konkretnych i ciekawych przedsięwzięć. Poruszyli także kwestię zasadności działalności kulturalnej bibliotek naukowych, formułując wnioski w oparciu o wyniki przeprowadzonych badań, oraz problematykę wykorzystania kanałów informacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem funkcjonalności serwisów WWW bibliotek.

Rozpoczynający rozdział drugi artykuł Pauliny Milewskiej jest analitycznym spojrzeniem na rozwój stron WWW polskich bibliotek akademickich.

Autorka przedstawia typowe serwisy internetowe bibliotek, podejmując próbę ich oceny w konfrontacji z witrynami, z których powszechnie korzystają użytkownicy. Wskazuje na konieczność podjęcia kreatywnych działań w zakresie dostosowania stron WWW do współczesnych standardów panujących w internecie.

Artykuł Anety Kowalskiej i Joanny Radzickiej podkreśla znaczenie komunikacji w pracy bibliotekarza, przybliży twórcze i nowatorskie aspekty tego procesu. Zwraca uwagę na znaczenie komunikacji w codziennej pracy z czytelnikiem oraz w nieustannych dążeniach do własnego rozwoju. Autorki opierają swoje rozważania na przykładach praktycznych innowacyjnych przedsięwzięć, realizowanych w Bibliotece Politechniki Krakowskiej.

Z kolei Magdalena Kokosińska porusza zagadnienie działalności kulturalnej w bibliotekach akademickich. Autorka próbuje odpowiedzieć na pytania: Czy biblioteki akademickie powinny także pełnić funkcję ośrodków kultury? W jakim stopniu ich praca uwzględnia działalność kulturalną lub dlaczego biblioteki pomijają ten rodzaj aktywności? Oprócz ciekawie prezentujących się wyników badań, artykuł zawiera także wykaz inicjatyw, które z pewnością można określić mianem kreatywnych.

Aleksandra Fajfer i Karolina Imiołek, ujmując problematykę bibliotek w kontekście ich funkcjonowania jako instytucji non profit, wskazują na możliwość, a może nawet konieczność wykorzystania w działaniach promocyjnych narzędzi typowych dla firm komercyjnych – kreatywnych, innowacyjnych, a przede wszystkim przystających do wymagań i potrzeb współczesnych klientów. Czytelnik dowiaduje się, jakie działania marketingowe podejmowane są w księżnicy, w której pracują autorki. Tekst stanowić ma inspirację dla współczesnych bibliotekarzy do podejmowania działań, które mogą zwiększyć popularność instytucji, nie generując przy tym wysokich kosztów.

Istotę rozważań trzeciego rozdziału „Kreatywność w zarządzaniu biblioteką naukową” stanowi zarządzanie zasobami ludzkimi. Autorzy zwrócili uwagę na mechanizmy i metody nowoczesnej rekrutacji pracowników, umiejętność efektywnego wykorzystania czasu pracy, ocenę jakości pracy oraz system szkoleń bibliotekarzy. Zaprezentowany materiał jest dowodem kreatywności w zakresie formułowania planów i rozwoju zawodowego oraz zadowolenia z wykonywanego zawodu.

Rozpoczynający rozdział artykuł Dobromiły Anhalt przedstawia współczesne narzędzia, warte zastosowania podczas naboru pracowników

do bibliotek. Określono tutaj rolę rekrutacji w procesie zarządzania pracownikami, modele zarządzania zasobami ludzkimi, przygotowanie procesu rekrutacji, sposoby informowania o wolnych miejscach pracy i sam wybór kandydata. Przedstawiono także przebieg konkretnego procesu naboru pracowników, co stanowić powinno cenny materiał dla kadry zarządzającej. Wykorzystywanie przez autorkę takich a nie innych narzędzi w procesie rekrutacji potwierdza jej twórcze podejście do tej kwestii.

Artykuł Aleksandry Marciniak kontynuuje temat rekrutacji pracowników. W oparciu o badania ankietowe oraz własne, ciekawe doświadczenia autorka buduje na oczach czytelnika model kreatywnej organizacji procesu rekrutacji. Zgodnie z jego założeniem kadra zarządzająca powinna dążyć do pozyskania dobrze wykształconych, kompetentnych i twórczych pracowników, a największy problem polega na ich właściwym doborze. Odwołując się do własnych doświadczeń, autorka przedstawia kolejne etapy rekrutacji, począwszy od gromadzenia aplikacji, poprzez rozmowy kwalifikacyjne i weryfikację informacji, aż po zatrudnienie nowego pracownika.

Elżbieta Skubała i Anna Kazan za jeden z ważniejszych elementów zarządzania zespołami pracowników uznały ocenę okresową. Na podstawie badań własnych autorki określiły między innymi skalę popularności stosowania tego narzędzia w bibliotekach naukowych, częstotliwość dokonywania weryfikacji działań pracowników, czynniki brane pod uwagę podczas oceny okresowej, a także przedstawiły wnioski płynące z analizy omawianego procesu. Zestawienie wyników ankiety pozwoliło zauważyć ogólne tendencje we współczesnym zarządzaniu bibliotekami. Wnioski i propozycje rozwiązań wskazane przez autorki mogą stanowić wskazówkę dla kadry zarządzającej, która powinna czuć się zobowiązana do rzetelnego i cyklicznego weryfikowania kompetencji i rozwoju pracowników swojej placówki.

Małgorzata Wiśniewska zaproponowała w swoim tekście rozważania na temat zarządzania czasem pracy. Artykuł w interesujący sposób przedstawia ważną kwestię efektywności działań. Oprócz teoretycznego wprowadzenia w zagadnienie przedstawia on wyniki badań nad organizacją pracy jednego z oddziałów biblioteki akademickiej.

Artykuł Urszuli Knop, stanowiący klamrę zamykającą trzeci rozdział, stawia tezę, że nie wystarczy zatrudnić pracownika, poddawać go okresowej ocenie czy zmierzyć efektywność jego pracy. Koniecznością jest zapewnienie mu odpowiednich warunków do rozwoju zawodowego, a obowiązek ten spoczywa na kadrze zarządzającej.

Przedstawione czytelnikowi artykuły oparte są na podstawach teoretycznych, których źródłem była polska i zagraniczna literatura przedmiotu. Autorzy odwołują się także do wyników prac naukowo-badawczych, a także wskazują na praktyczny aspekt zastosowania teorii w bibliotekarstwie naukowym, co służy sformułowaniu konstruktywnych wniosków. Wszystkie teksty odwołują się do zrealizowanych przedsięwzięć oraz przeprowadzonych badań. Autorzy niejednokrotnie wskazują również na projekty przyszłościowe czy modelowe lub też dokonują obszernego przeglądu innowacyjnych i kreatywnych koncepcji, kształtujących nowoczesny wizerunek bibliotek naukowych.

Uzupełnieniem publikacji jest zbiór komunikatów, wygłoszonych podczas konferencji, który zamieszczono na dołączonej do tomu płycie CD-ROM. Znajdują się na niej również informacje o zorganizowanej imprezie i jej sponsorach, a także elektroniczna wersja niniejszego wydawnictwa, która pozwala na przeglądanie materiałów graficznych w oryginalnej wersji kolorystycznej.

Redaktorki tomu dziękują recenzentom, prof. Marii Kocój i prof. Sławomirowi Sztobrynowi, za cenne uwagi krytyczne, które pozytywnie wpłynęły na jakość publikacji. Wyrazy wdzięczności należą się także pracownikom Biblioteki Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Łodzi, Magdalenie Kokosińskiej i Paulinie Milewskiej, za udzielone wsparcie merytoryczne i duchowe, nieocenione podczas procesu powstawania publikacji.

Życzymy przyjemnej lektury i wielu konstruktywnych pomysłów,

Aleksandra Marciniak i Iwona Sójkowska

Łódź, wrzesień 2013 r.